SKYBOOK
e-book

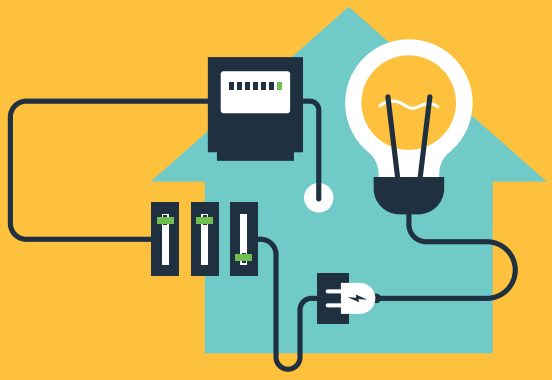

วงจรไฟฟ้า 2

ภาคปฏิบัติ

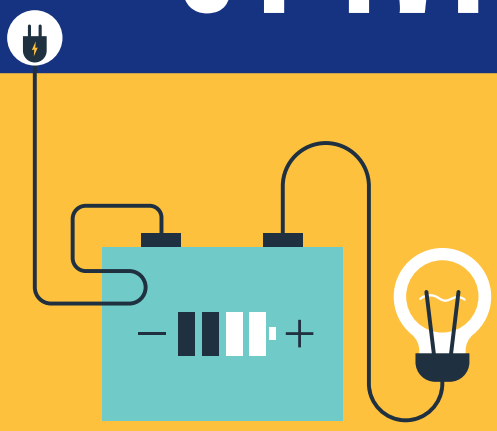

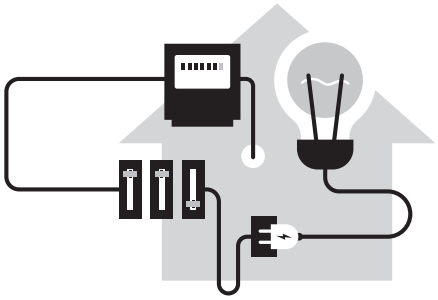

วงจรไฟฟ้า 2

ภาคปฏิบัติ

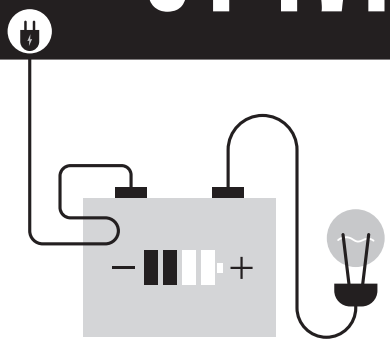

คำนำ

หนังสือวงจรไฟฟ้า 2 (ภาคปฏิบัติ) เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นเนื่องจากการปรับปรุงหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของกรมอาชีวศึกษา (สำนักงานการอาชีวศึกษาในปัจจุบัน) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2546 ผู้เขียนจึงปรับปรุงแก้ไขหนังสือเล่มนี้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของงานวิชาการและให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ในปัจจุบัน เนื้อหาต่าง ๆ รวมทั้งการทดลองในหนังสือเล่มนี้จึงสอดคล้องและครอบคลุมทุกหัวข้อที่หลักสูตรใหม่กำหนด

ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและผู้สอนโดยตรง และขอขอบคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่เกื้อกูลผู้เขียน โดยเฉพาะสำนักพิมพ์สกายบุ๊กส์ ที่เป็นผู้นำด้านการผลิตหนังสือประกอบการเรียนการสอนช่างอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพได้สนับสนุนผู้เขียนตลอดมา และขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัว "วัจนเทพินทร์" ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนเพื่อสร้างสรรค์ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

นภัทร วัจนเทพินทร์

สารบัญ

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 1/24

วัตถุประสงค์

1 ปรับตั้งออสซิลโลสโคปได้เหมาะสมกับการใช้งาน

2. ปฏิบัติการใช้ออสซิลโลสโคปวัดรูปคลื่นแรงดันไฟฟ้าและกระแสไฟฟ้าได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย

เวลา 4 คาบเรียน

ทฤษฎี

ออสซิลโลสโคปเป็นเครื่องมือวัดอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำหน้าที่วัดรูปคลื่นทางไฟฟ้าได้ โดยแสดงผลออกทางจอภาพให้เห็นถึงรูปร่างที่แท้จริงของคลื่นไฟฟ้าลักษณะต่าง ๆ โดยแสดงผลในลักษณะ 2 แกนคือ แกน X (แนวนอน) จะแสดงคาบเวลาของรูปคลื่นสัญญาณ (t) และแกน Y (แนวตั้ง) จะแสดงขนาด (V) ของรูปคลื่นสัญญาณ เช่น รูปคลื่นไซน์ที่แสดงบนจอออสซิลโลสโคป ในรูปที่ 1.1 มีขนาดของแรงดันสูงสุด 8 V_{P-P} และคาบเวลาของสัญญาณไซน์ใน 1 วัฏจักร เท่ากับ 8 mS เป็นต้น

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 2/24

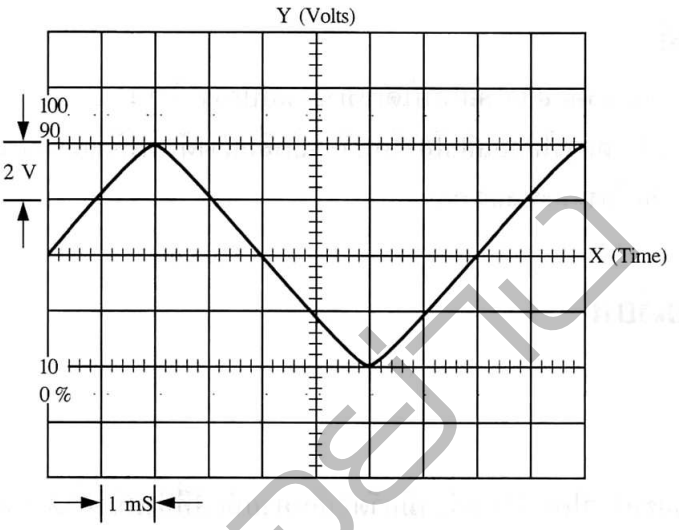

รูปที่ 1.1 *แสดงคลื่นไซน์ที่มี T = 8 mS และ V = 8* V_{P-P}

ออสซิลโลสโคปโดยทั่วไปสามารถวัดได้เฉพาะแรงดันไฟฟ้าเท่านั้น วัดได้ทั้งแรงดันไฟสลับและแรงดันไฟตรง รวมทั้งรูปคลื่นพัลส์ลักษณะต่าง ๆ ลักษณะภายนอกของออสซิลโลสโคปแสดงในรูปที่ 1.2

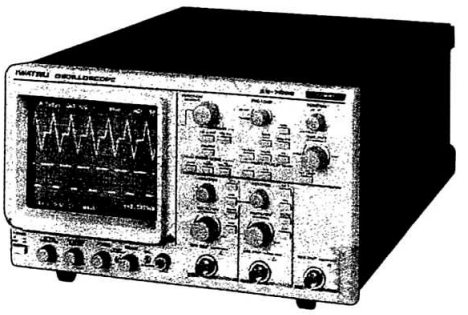

(ก) แอนะลอกออสซิลโลสโคป (20 MHz) ผลิตภัณฑ์ IWATSU

รูปที่ 1.2 *ออสซิลโลสโคปที่นิยมใช้กันทั่วไป ทั้งชนิดแอนะลอกและชนิดดิจิตอล*

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 3/24

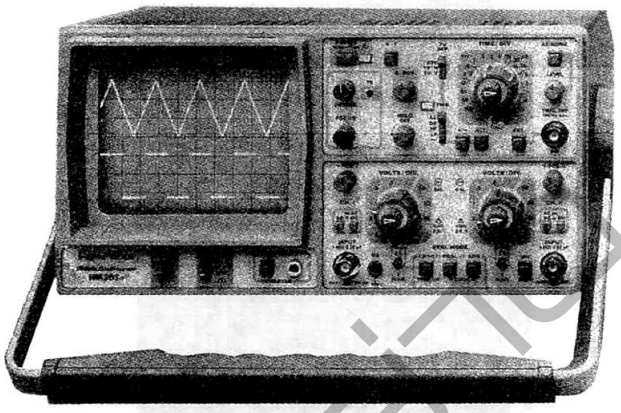

(ข) แอนะลอกออสซิลโลสโคป (20 MHz) ผลิตภัณฑ์ HAMEX

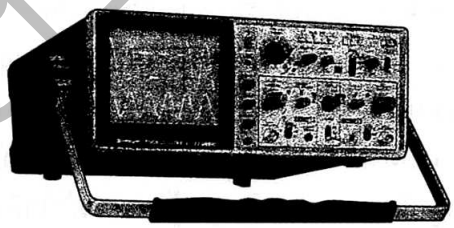

(ค) แอนะลอกออสซิลโลสโคป 20 MHz ผลิตภัณฑ์ HITACHI

รูปที่ 1.2 *(ต่อ)*

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 4/24

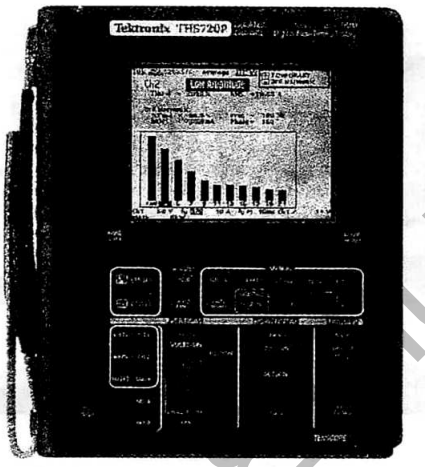

(ง) ดิจิตอลออสซิลโลสโคปชนิดหิ้วถือได้ (100 MHz) ผลิตภัณฑ์ Tektronik

รูปที่ 1.2 *(ต่อ)*

เนื่องจากออสซิลโลสโคปเป็นเครื่องมือวัดที่มีความซับซ้อน มีปุ่มควบคุมมาก และต้องการปรับปุ่มควบคุมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับลักษณะของสัญญาณที่ต้องการจะวัด และสำหรับออสซิลโลสโคปที่แตกต่างกันตามที่บริษัทผู้ผลิตสร้างขึ้น ย่อมทำให้ผู้ใช้งานมีความยุ่งยากเมื่อจะใช้งาน อย่างไรก็ตาม ออสซิลโลสโคปทุกเครื่องจะมีปุ่มควบคุมหลัก ๆ ที่เป็นพื้นฐานเหมือน ๆ กันอยู่เป็นส่วนมาก จึงควรรู้จักและเข้าใจถึงหน้าที่การทำงานของปุ่มควบคุมดังกล่าวเป็นสังเขปดังนี้

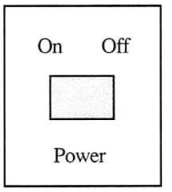

Power On-Off

ทำหน้าที่เปิด-ปิดเครื่องโดยมีไฟแสดงการทำงาน

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 5/24

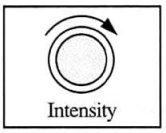

Intensity
ทำหน้าที่ปรับความเข้ม-ความสว่างของลำแสงบนจอภาพ

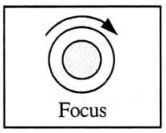

Focus
ทำหน้าที่ปรับความคมชัดของลำแสงบนจอภาพ

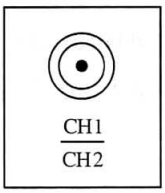

CH1-CH2
เป็นปลั๊ก BNC INPUT ต่อกับสายโพรบเพื่อวัดสัญญาณภายนอก CH1 = ช่องที่ 1, CH2 = ช่องที่ 2

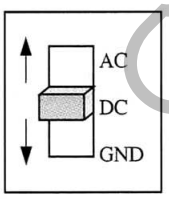

AC-DC-GND
ทำหน้าที่เลือกการเชื่อมต่อเพื่อให้เหมาะสำหรับการวัดสัญญาณ AC หรือ DC ถ้าอยู่ตำแหน่ง GND จะทำให้ CH1 และ CH2 ต่อลงจุดดิน

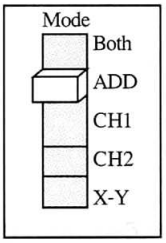

Mode
ทำหน้าที่เลือกการทำงานของสัญญาณอินพุต
Both = แสดงผลพร้อมกัน 2 แชนเนล
ADD = รวมสัญญาณทางเวกเตอร์ (CH1 + CH2)
CH1 = เลือกเฉพาะแชนเนลที่ 1
CH2 = เลือกเฉพาะแชนเนลที่ 2
X-Y = เลือกแสดงผลการทำงานแบบแกน X-Y

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 6/24

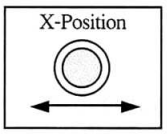

X-Position
ทำหน้าที่เลื่อนลำแสงของสัญญาณไปบนแนวแกน X

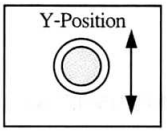

Y-Position
ทำหน้าที่เลื่อนลำแสงของสัญญาณไปบนแนวแกน Y

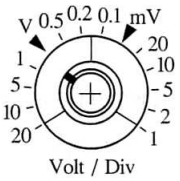

Volt/Div
สวิตซ์ปรับความไวของสัญญาณที่เข้าทางแชนเนล 1 และแชนเนล 2 (แกน Y) ปรับได้ตั้งแต่ 20 V/cm ถึง 1 mV/cm

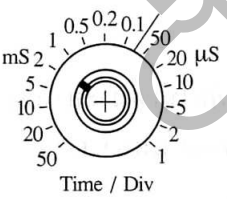

Time/Div
สวิตซ์ปรับความไวของสัญญาณที่แสดงผลในแกน X ปรับได้ตั้งแต่ 50 mS/Div ถึง 1 µS/Div

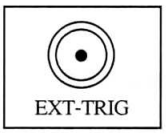

EXT-TRIG
ทำหน้าที่รับสัญญาณทริกจากภายนอก

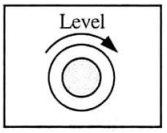

Level
ทำหน้าที่ปรับย่านการทริกให้เหมาะสมที่สุด ดูได้จากเส้นลำแสงจะหยุดนิ่ง

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 7/24

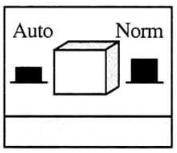

Auto สัญญาณบนจอจะปรากฏได้โดยไม่ต้องมีสัญญาณอินพุต

Norm หรือ Normal ใช้คู่กับ Level สัญญาณบนจอจะปรากฏได้เมื่อมีสัญญาณอินพุต

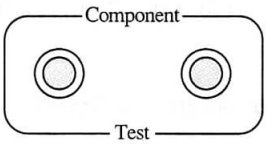

Component

ขั้วสำหรับตรวจสอบคุณลักษณะของอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น R, L, C, ไดโอด ฯลฯ

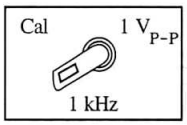

Cal

ขั้วสำหรับปรับเทียบสายโพรบสำหรับออสซิลโลสโคป ก่อนทำการวัดเป็นพัลส์สี่เหลี่ยมขนาด 1 V_{P-P} ความถี่ 1 kHz (ออสซิลโลสโคปบางรุ่นมีขนาด 0.2 V_{P-P} 1 kHz หรือ 2 V_{P-P} 1 kHz)

การวัดรูปคลื่นแรงดันไฟฟ้า

การใช้ออสซิลโลสโคปวัดรูปคลื่นแรงดันไฟฟ้าต้องระวังไม่ให้แรงดันอินพุตสูงกว่าค่าแรงดันสูงสุดที่ออสซิลโลสโคปรับได้ โดยทั่วไปออสซิลโลสโคปจะรับแรงดันอินพุตสูงสุดได้ไม่เกิน 250 V_{AC} (V_{rms}) ทำได้โดยปฏิบัติตามลำดับต่อไปนี้

1 เสียบสายโพรบเข้าที่แชลเนล 1 (CH1) บิดล็อคไปทางขวามือให้แน่น

2. เปิด Power (On-Off)

3. ปรับ Focus และ Intensity ให้เส้นลำแสงมีความสว่างเพียงพอและมีความคมชัดเหมาะสมกับสายตาของผู้ทำการวัด

4. ปรับ Volt/Div และ Time/Div ให้เหมาะสมกับขนาดของแรงดันและความถี่ของแรงดันที่ต้องการวัดของผู้ทำการวัด

5. กดปุ่ม Mode เลือก (CH1)

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 8/24

6. ปรับ AC-DC-GND ที่ตำแหน่ง GND

7 ปรับ Y-Position ให้เส้นตรงอยู่กลางจอภาพพอดี

8. เลือก AC-DC-GND อีกครั้งที่ตำแหน่ง AC ถ้าต้องการวัดไฟสลับ และที่ DC เมื่อต้องการวัดไฟตรง

9. นำสายโพรบไปวัดแรงดันที่ต้องการวัด ดังรูปที่ 1.3 (ก) เป็นการวัดแรงดันไฟตรงตกคร่อมตัวต้านทาน R_x

10. เมื่อภาพปรากฏบนจอภาพ ให้อ่านค่าแรงดันที่ต้องการวัดดังรูปที่ 1.3 (ข)

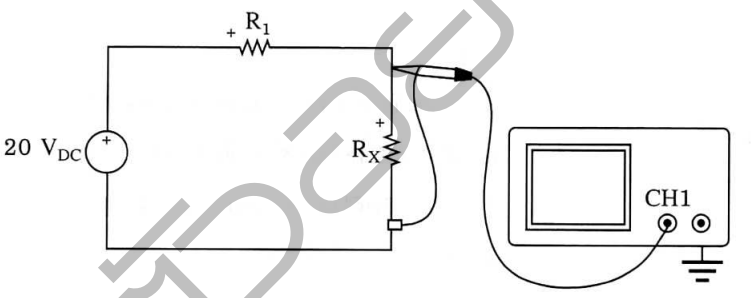

(ก) การใช้ออสซิลโลสโคปวัดแรงดันไฟตรงตกคร่อม R_X

รูปที่ 1.3 *การวัดรูปคลื่นแรงดันไฟตรงด้วยออสซิลโลสโคป*

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 9/24

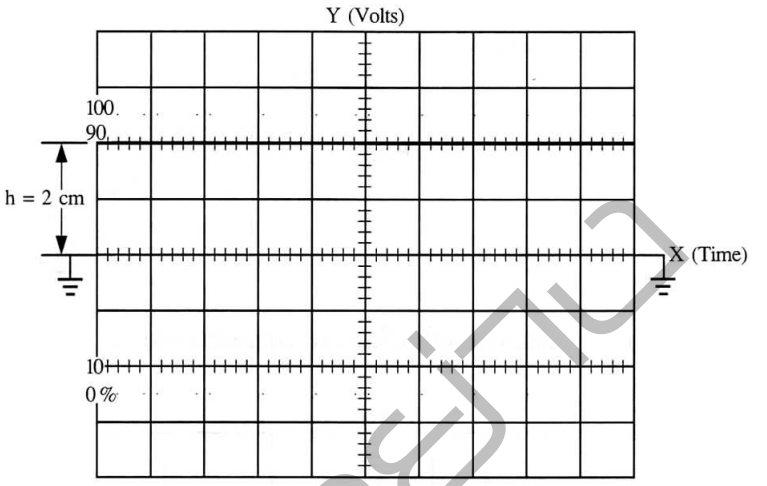

(ข) รูปคลื่นแรงดันไฟตรงที่ตกคร่อม R_X

รูปที่ 1.3 *(ต่อ)*

การอ่านขนาดของแรงดันไฟตรงที่วัดได้ ให้ดูที่ปุ่ม Volt/Div แสดงว่าปรับไว้ตำแหน่งใด เช่น ในตัวอย่างรูปที่ 1.3 (ข) Volt/Div = 5 V/cm แสดงว่า

ขนาดของแรงดันไฟตรง คือ h × 5 V/cm

แต่ $h = 2$ cm

$V_{DC} = 2 \times 5\ V = 10\ V_{DC}$

สำหรับการใช้ออสซิลโลสโคปวัดแรงดันไฟสลับทำได้ตามขั้นตอนข้อ 1 10 เหมือนการวัดไฟตรง การต่อวงจรวัดแรงดันไฟสลับด้วยออสซิลโลสโคปดังแสดงในรูปที่ 1.4 (ก) และผลการวัดรูปคลื่นแสดงในรูปที่ 1.4 (ข)

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 10/24

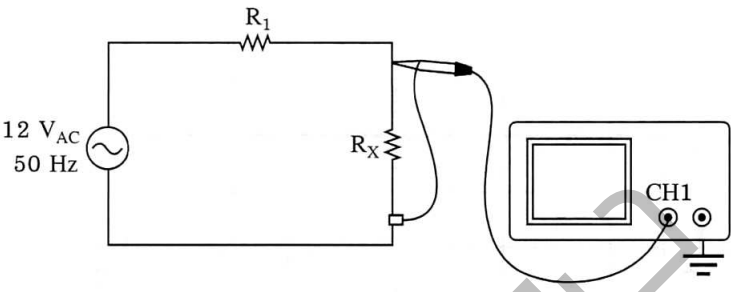

(ก) การใช้ออสซิลโลสโคปวัดแรงดันไฟสลับตกคร่อม R_x

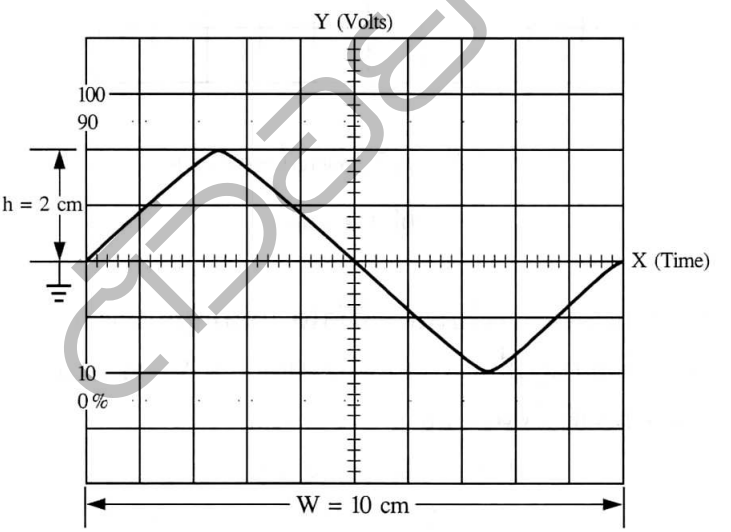

(ข) รูปคลื่นแรงดันไฟสลับที่ตกคร่อม R_x

รูปที่ 1.4 *การวัดรูปคลื่นแรงดันไฟสลับด้วยออสซิลโลสโคป*

การอ่านขนาดของแรงดันไฟสลับและความถี่ของแรงดันไฟสลับจากผลการวัดในรูปที่ 1.4 (ข) ทำได้โดยดูจาก Volt/Div ที่ตั้งไว้ในตัวอย่างเท่ากับ 2 V/cm และความสูง h = 2 cm

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 11/24

ดังนั้น $V_P = h \times (\text{Volt/Div})$

$= 2\ \text{cm} \times 2\ \text{V/cm}$

$= 4\ \text{V}$

และ $V_{P-P} = 2\ V_P = 2 \times 4\ \text{V} = 8\ V_{P-P}$

และ $V_{rms} = 0.707\ V_P$

$= 0.707 \times 4\ \text{V} = 2.828\ V_{rms}$

สำหรับค่าความถี่ของแรงดันไฟสลับตกคร่อม R_x หาได้จากค่า Time/Div และความกว้างของแกน X ตลอด 1 คาบเวลาของสัญญาณ เช่น จากรูปที่ 1.4 (ข) ถ้า Time/Div เท่ากับ 2 mS/cm และ W = 10 cm

ดังนั้น $f = \frac{1}{T}$

ดังนั้น $T = W \times (\text{Time/Div})$

$10\ \text{cm} \times 2\ \text{mS/cm}$

$T = 20\ \text{mS}$

นั่นคือ $f = \frac{1}{T}$

$f = \frac{1}{20\ \text{mS}} = 50\ \text{Hz}$

การวัดรูปคลื่นกระแสไฟฟ้า

เนื่องจากออสซิลโลสโคปวัดได้เฉพาะแรงดันไฟฟ้าเท่านั้น ถ้าต้องการวัดรูปคลื่นกระแสไฟฟ้าในวงจรไฟสลับ สามารถทำได้โดยต่อตัวต้านทานค่าน้อย ๆ อนุกรมกับโหลด (ซึ่งความต้านทานนี้ต้องน้อยกว่าความต้านทานโหลดมาก ๆ จึงจะไม่มีผลต่อขนาดของการวัดมากนัก) และให้ใช้ออสซิลโลสโคปแชนเนลใดแชลเนลหนึ่งวัดแรงดันตกคร่อมความต้านทานค่าน้อย ๆ นี้ จึงจะได้รูปคลื่นกระแสในวงจรตามต้องการ ตัวอย่างเช่น การใช้ออสซิลโลสโคปวัดกระแสที่ผ่านมอเตอร์ ดังรูปที่ 1.5

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 12/24

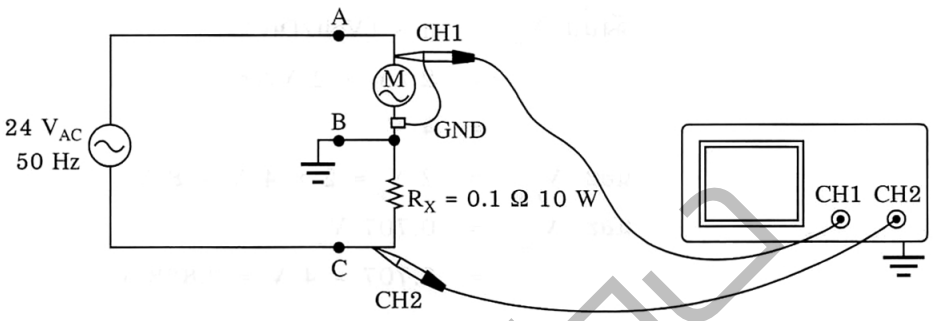

รูปที่ 1.5 *การวัดรูปคลื่นแรงดันตกคร่อมมอเตอร์ด้วยแชลเนล 1 และ วัดรูปคลื่นกระแสที่ผ่านมอเตอร์ด้วยแชลเนล 2*

จากรูปที่ 1.5 จะเห็นว่าตำแหน่ง GND ของออสซิลโลสโคปคือจุด B เพราะเป็นจุดต่อร่วมระหว่างโหลดกับ R_X และสายโพรบของออสซิลโลสโคปจะใช้จุด GND เพียงเส้นเดียวจะให้ความปลอดภัยสูงที่สุด คือใช้ GND จากปากคีบจุด GND ของสายโพรบแชนเนล 1 สำหรับแชนเนล 2 ไม่ต้องต่อ GND เพราะออสซิลโลสโคปทุกเครื่อง จุด GND ของแชนเนล 1 และแชนเนล 2 คือจุดเดียวกัน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลอง

1 แหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรง 0-30 V_{DC}	1 เครื่อง
2. ออสซิลโลสโคป 2 แชนเนล	1 เครื่อง
3. เครื่องกำเนิดสัญญาณ	1 เครื่อง
4. ตัวต้านทานปรับค่าได้ 500 Ω 2 W	1 ตัว
5. ตัวต้านทาน 1 W 5% ค่า 47 Ω, 1 kΩ, 2 kΩ อย่างละ	1 ตัว
6. ดิจิตอลมัลติมิเตอร์	1 เครื่อง
7. ตัวต้านทาน 5 W 5% ค่า 1 Ω	1 ตัว
8. ตัวเก็บประจุชนิดไม่มีขั้ว ค่า 0.47 μF 50 V_{AC}	1 ตัว

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 13/24

การทดลองที่ 1

การปรับเทียบออสซิลโลสโคป

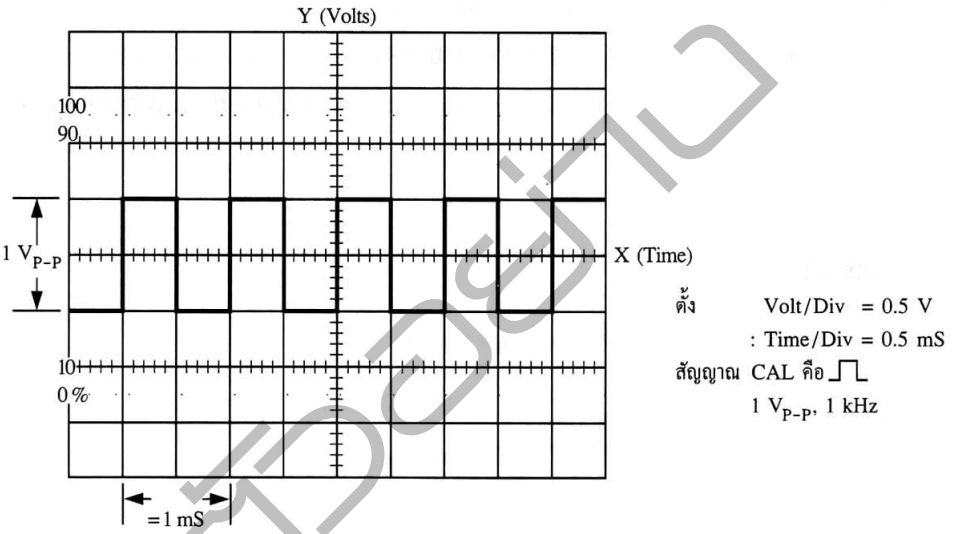

รูปที่ 1.6

ลำดับขั้นการทดลอง

1. เปิดสวิตซ์ Power On-Off ของออสซิลโลสโคป

2. ปรับความเข้มของแสงที่ปุ่ม Intens และปรับความคมของเส้นด้วยปุ่ม Focus จนเหมาะสมกับสายตาของผู้วัด

3. ต่อสายโพรบเข้าที่ปลั๊ก BNC แชนเนล 1 และแชนเนล 2

4. ปรับสวิตซ์โหมดที่ CH1 ปรับ Volt/Div ของแชนเนล 1 = 0.5 V/cm และปรับ Time/Div = 0.5 mS/cm ปรับปุ่ม AC-DC-GND ที่ตำแหน่ง GND และให้ปรับปุ่ม Y-Position จนเส้นบนจอภาพอยู่ตำแหน่ง GND กลางจอภาพพอดี ดังรูปที่ 1.6

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 14/24

5. เลื่อนปุ่ม AC-DC-GND ไปที่ AC และนำสายโพรบแชนเนล 1 ต่อเข้าที่ขั้ว CAL ถ้าเป็นออสซิลโลสโคปที่มีสัญญาณ CAL เท่ากับ 1 V_{P-P}, 1 kHz ผู้ปรับเทียบจะต้องปรับปุ่ม CAL-Volt และ CAL-Time ให้รูปคลื่นบนจอภาพปรากฏดังรูปที่ 1.6 จึงจะถือได้ว่าแชนเนล 1 นำไปวัดสัญญาณได้ถูกต้อง

6. ทำตามลำดับข้อ 4 และ 5 กับสายโพรบแชนเนล 2 อีกครั้ง และปรับ CAL-Volt ให้ได้ดังรูปที่ 1.6 (สำหรับ CAL-Time ปรับเพียงครั้งเดียวจะได้ค่าเท่ากันทั้ง 2 แชนเนล)

การทดลองที่ 2

การวัดแรงดันไฟตรงด้วยออสซิลโลสโคป

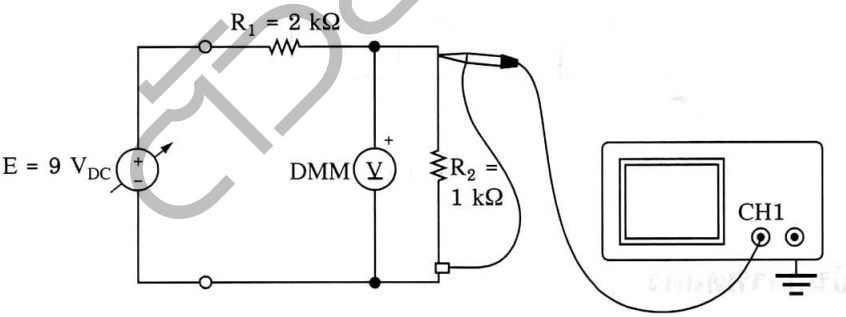

รูปที่ 1.7

ลำดับขั้นการทดลอง

1. ต่อวงจรทดลองดังรูปที่ 1 7 ปรับแหล่งจ่ายไฟตรงที่แรงดัน E = 9 V_{DC}

2. ปรับตั้งออสซิลโลสโคปแชนเนล 1 ที่ปุ่ม AC-DC-GND ที่ตำแหน่ง DC และ Volt/Div = 1 Volt/cm และ Time/Div = 2 mS

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 15/24

3. ใช้ออสซิลโลสโคปแชนเนล 1 วัดแรงดันไฟตรงตกคร่อม R_2 ดังรูปที่ 1.7 โดยให้เส้น 0 V อยู่กลางจอภาพ และบันทึกผลการวัดค่าแรงดันตกคร่อม R_2 ลงในรูปที่ 1.8 (ก)

4. คำนวนค่าแรงดัน V_{R2} ที่อ่านได้จากจอภาพรูปที่ 1.8 (ก) บันทึกผลการคำนวณลงในตารางที่ 1.1

5. เปลี่ยน Volt/Div = 2 V/cm และ 5 V/cm ตามลำดับ วัดแรงดันตกคร่อม R_2 อีกครั้ง สเก็ตซ์ภาพรูปคลื่นแรงดันตกคร่อม R_2 ลงในรูปที่ 1.8 (ข) และ (ค)

6. คำนวณค่าแรงดัน V_{R2} ที่อ่านค่าได้จากจอภาพรูปที่ 1.8 (ข) และ (ค) และบันทึกผลการคำนวณลงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1

Volt/cm	ความสูงของแรงดัน V_{R2} (h = cm)	คำนวณค่า V_{R2} จากจอภาพ (โวลต์)	อ่านค่าแรงดัน V_{R2} จากโวลต์มิเตอร์ (โวลต์)
1			
2			
5			

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 16/24

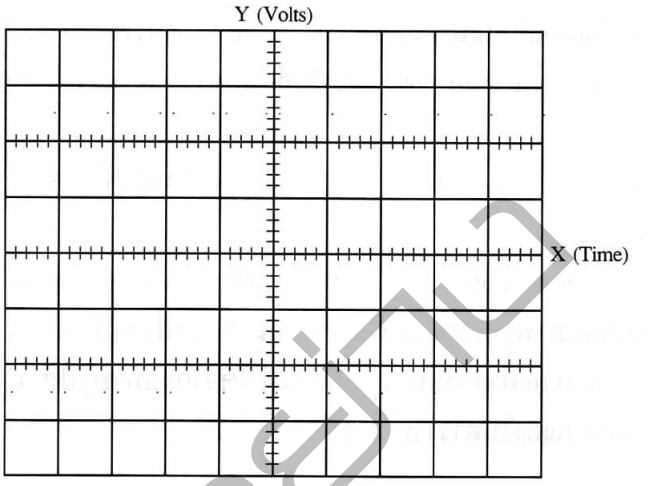

(ก) Volt/Div = 1 V/cm, Time/Div = 2 mS/cm

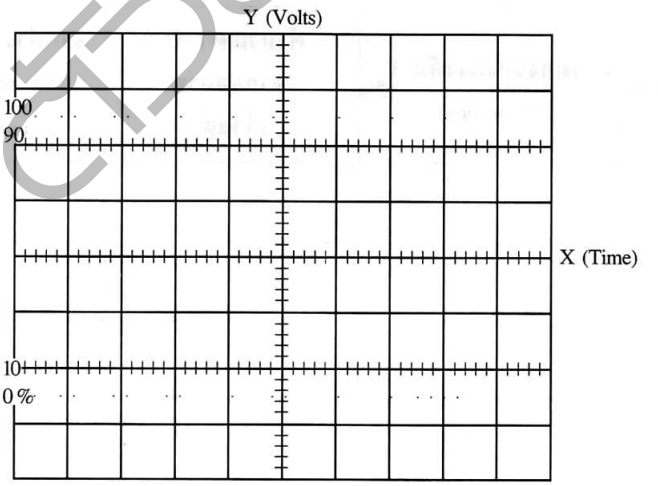

(ข) Volt/Div = 2 V/cm, Time/Div = 2 mS/cm

รูปที่ 1.8

การทดลองที่ 1	ออสซิลโลสโคปและการใช้งานเบื้องต้น (Operation of Oscilloscope)	หน้า 17/24

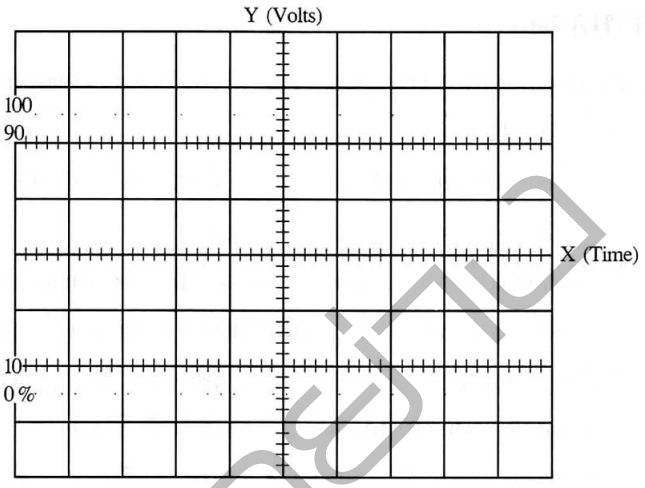

(ค) Volt/Div = 5 V/cm, Time/Div = 2 mS/cm

รูปที่ 1.8 *(ต่อ)*

การทดลองที่ 3

การวัดแรงดันไฟสลับด้วยออสซิลโลสโคป

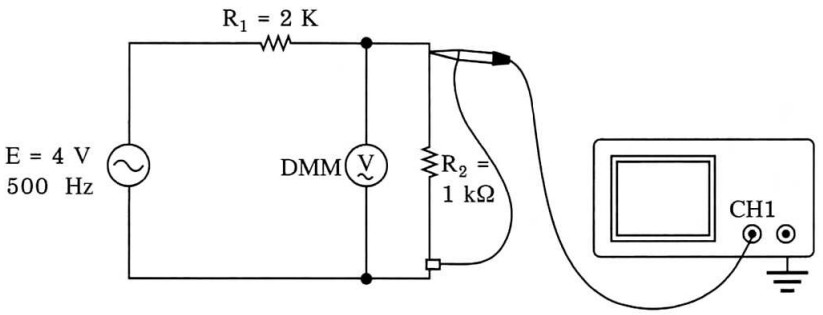

รูปที่ 1.9

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด
SKYBOOK COMPANY LIMITED
28, 30, 32 ซอยรังสิต-ปทุมธานี 16 ซอย 7
ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12130
โทรศัพท์ 0-2958-1125, 0-2958-1127 www.skybook.co.th
e-mail: sales@skybook.co.th, salesskybook@gmail.com

e-book

หมวดงานอาชีพ
วงจรไฟฟ้า 2
ภาคปฏิบัติ

ISBN : 978-616-596-225-4
9 786165 962254
ราคา 240 บาท